

uit Duitsland op zich te nemen.'¹ Dat besluit ging te ver: Ferwerda's dienst deed in Frankrijk en België nuttig werk dat door het Militair Gezag moeilijk kon worden overgenomen. Begin juni vond Wijffels bij nader inzien goed dat de Repatriëringsdienst in die landen zijn arbeid zou voortzetten. Dat deed die dienst dan ook, enkele maanden lang, en niet zonder succes: in België werden ruim vijftigduizend, in Frankrijk meer dan vijf-en-twintigduizend Nederlandse ontheemden opgevangen, de zieken in enkele inderhaast opgerichte noodhospitalen. Velen van die ontheemden waren arbeiders die uit Duitsland niet rechtstreeks Nederland konden bereiken en talrijken hunner troffen de medewerkers van Ferwerda's dienst als nogal losgeslagen in verhouding met ontheemden van andere nationaliteiten. 'De Fransen en Belgen waren', aldus een van die medewerkers in een rapport,

'steeds gedisciplineerd, vriendelijk en erkentelijk ... Bijvoorbeeld treinen in Schaerbeek werden gelost. Wanneer er nu een Franse trein kwam met twaalfhonderd *Displaced Persons* en deze mensen stapten uit, dan waren twee woorden van de Belgische officier, die daar alléén mee belast was, reeds voldoende om deze mensen in het gelid te brengen en behoorlijk de trap af te krijgen naar de restauratiezaal. Met Nederlanders daarentegen moest telkens de gendarmterie erbij te pas komen ... Wanneer de Fransen en zelfs de Joegoslaven de restauratiezaal uitgingen, bedankten ze allen de dames waar ze langs liepen ... De Nederlanders daarentegen mopperden steeds: 'Wat een rot stuk brood, is dat alles wat men hier te vreten krijgt?''²

Moelijkheden veroorzaakten soms ook de uit concentratiekampen en gevangenis bevrijden – zij hadden dan wel de vrijheid herkregen maar in verscheidenen leefde nog de kampmentaliteit. 'Wij hadden', aldus later een andere van Ferwerda's medewerkers,

'een prachtig rusthuis voor politieke gevangenen. Zij kregen sigaretten, eten, drinken, zakgeld, maar verkochten elkaar het eten, en dat was waanzin, want er was zoveel dat zij hun eigen eten niet behoefden te verkopen.'³

Wij voegen hieraan nog toe dat Nederlandse ontheemden niet alleen in België en Frankrijk maar ook in Engeland, Zweden, Noorwegen, Zwitserland, Italië, Oostenrijk en Tsjecho-Slowakije door functionarissen van de Repatriëringsdienst werden opgevangen – Wijffels' opvolger

¹ Brief, 24 mei 1945, van Wijffels aan G. F. Ferwerda, *Eng.*, dl. VI a, p. 419. ² Getuige H. Ph. K. A. van Campen, a.v., dl. VI c, p. 406. ³ Getuige J. de Crane, a.v., p. 448.